

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTE BUCUREȘTI

Programul de Studii Universitare – Doctorat

Specializarea – Arte Vizuale / Modă

TEZĂ DE DOCTORAT

De la obiectul vestimentar la obiectul de artă contemporană

**O cercetare a fenomenului Fashion modern și contemporan din
perspectivă holistică. Interferențe cu arta majoră**

Doctorand – Popa Carmen Emanuela

Coordonator științific – Prof. Univ. Dr. Rucsandra Unda Popp

CUPRINS

Introducere | 7

Cap. I. Obiectul vestimentar ca obiect de artă. Reprezentanți | 11

1. **Paradoxuri ale simbolisticii în modă. Valențe interdisciplinare** | 16

Cap. II. Migrarea fenomenului artistic de la artele majore la artele aplicate.

Reprezentanți. Dialoguri conceptuale / Designeri contemporani | 23

1. **Pablo PICASSO și vestimentația în opera sa** | 26

Dialog **Paolina Russo** / Central Saint Martins, Londra

2. **Adrian GHENIE | Simbolistica în pictura neo-abstractă** | 37

Dialog **Sandra Poulson** / Semantica vizuală

3. **Constantin BRÂNCUȘI – Profilul uman contemporan** | 44

Similarități formale **Hussein Chalayan** / **Rei Kawakubo**

4. **Manolo VALDES și entitatea vestimentară** | 52

Concepte minimaliste **Pierpaolo Piccioli x Moncler Genius**

5. **Zaha HADID – Arhitectura ca eseu urbanistic** | 62

Tangențe arhitecturale în fashion design

Discursuri reciproce / **Iris Van Herpen**

6. **Frank GEHRY | Un Braque al arhitecturii** | 70

Similarități – **Rick Owens** | Deconstrucția omogenă

Cap. III. Designeri. Conceptualism și Metaforă | 81

Eseu. Creație. Discursuri particulare

Operă / Exemplificări / Repere biografice

Reprezentanți

1. **Rei KAWAKUBO | 83**
2. **Alexander McQUEEN | 91**
3. **Vivienne WESTOOD | 99**
4. **Iris Van HERPEN | 107**
5. **Thom BROWNE | 114**
6. **Virgil ABLOH | 119**
7. **UAL / Central Saint Martins Londra | 124**
Graduates / Young Designers
8. **Fenomenul STAGE Fashion | 132**

Cap. IV. Experimentul Fashion contemporan în Europa | 142

Interferențe geografice.

China, Japonia, India, Africa, Australia

Reprezentanți

1. **Designers | China | 143**
2. **Yohji YAMAMOTO | Japonia | 148**
3. **Tom Van der BORGHT | Germania / Berlin MBFW | 156**
4. **Designers | Rusia | 160**
5. **Laima JURCA | Polonia | 162**
6. **Stefan KARTCHEV | Bulgaria | 165**
7. **Beatriz JULIANO | Portugalia | 168**

8. **Craig GREEN | Marea Britanie** | 170
- > **DIALOG CSM, Londra – UNArte, București** | Graduates 2023
9. **Kevin GERMANIER | Elveția** | 176
10. **Alexandra SIPA | România** | 180
11. **Designers | Australia** | 184
12. **Manish ARORA | India** | 186
13. **Maria Kazakova JAHNKOY | African inspiration** | 189
14. **Luke RUDMAN | South Africa** | 195

Cap. V. Stiluri hibrid. Ateliere / Manipularea materialului textil | 198

1. **Recycle and Trash** | 199
2. **Future** | 205
3. **Post - Apocalyptic** | 209
4. **Metaverse / NFT. Digital Fashion** | 213
5. **Post - Cinetic Fashion** | 218
6. **Ateliers and Fabrics manipulation** | 221
7. **Constructivism. Pattern Structures** | 235

Cap. VI. Arta Contemporană | 239

Reprezentanți

1. **Jeff KOONS** | 240
2. **Louise BOURGEOIS** | 247
3. **Karine JOLLET** | 254
4. **Nick CAVE** | 257
5. **Sylvie FLEURY** | 263

6. **Sanford BIGGERS** | 267
7. **Daiga GRANTINA** | 270
8. **Mark NEWPORT** | 276
9. **Raúl de NIEVES** | 280
10. **Jeffrey GIBSON** | 283
11. **Raphaël BARONTINI** | 287
12. **Ha.Mü /Abraham Guardian și Mamuro Oki** | 291
13. **Jacolby SATTERWHITE** | 295
14. **Vivan SUNDARAM** | 299
15. **Fernando Palma RODRIGUEZ** | 303
16. **Jude MACASINAG** | 306

Cap. VII. Concepte tematice. Contribuții personale | 310

O filosofie neinvazivă dedicată umanismului

Descriere. Galerie. Lucrări 2010 – 2023

1. **BASIC London Fashion Week** | 313
2. **Gonflove | LFW** | 321
3. **War Melt | London Fashion Week** | 331
4. **Fat X | LFW** | 339
5. **Fa Ra ON | LFW** | 353
6. **ZERO VIOLENCE | Woman Today / UNESCO, România** | 361
7. **FUSION | LFW** | 367
8. **The Winner | LFW** | 377
9. **The Winner Post Bauhaus Experimental Fashion** | 387
10. **II LAMENTO | LFW** | 392

11. **CHANGES [worldlove] | 401**
12. **Show Me Your Heart | IUAV University, Veneția, Italia | 409**
13. **Future Folk. Costume Royal | Paris | 423**
14. **URBAN Folk | 434**
15. **China Meets Romania | ICR Beijing | 444**
16. **Future Folk | Palatul Parlamentului, București | 461**
17. **NEON. The Middle Virtual Era | 469**
18. **56 ROUTE | UNESCO'S Academy of Young Women | 476**
19. **Much Red | 486**
20. **PROLOVE | Disertație Fashion Design, UNArte | 491**
21. **BD Social Body | 498**
22. **WOMAN N | MBFW | 507**
23. **Soldatul Necunoscut Contemporan | AXDW, Atena | 522**

Cap. VIII. Concluzii. Traectorii fenomenologice contemporane | 535
Comportamentul estetic. O perspectivă antropologică

Cap. IX. Statement Artistic. Activitate artistică. Recenzii | 539

Note Bibliografice. Referințe informative de specialitate | 550

Context fenomenologic

Lucraarea de față își propune să aducă în discuție conceptul de migrare a **obiectului vestimentar** către obiectul de **artă contemporană** în decursul ultimelor decenii, trecând printr-o multitudine de etape transformative generate de paralelele dintre **design** și curente în artă, influențele multiculturale, tendințele de experimentare și interferare a metodelor **interdisciplinare** în arealul artistic.

Motivația

propriile experimentări în fashion design

însușirea artistică a obiectului creat / non-utilitară

cercetarea fenomenului la nivel global

Premizele

Repere teoretice în definirea fenomenului artistic

Caracterul estetic (emoțional) al obiectului nou creat

Sincretismul între artele majore și artele aplicate

Metoda de cercetare

Abordare holistică a fenomenului artistic

Practic / Experimental

Estetic / obiectul artistic – generator de emoție

Filosofic / instinctul artistic

Introspectiv / trăirea artistică / relatări biografice

Socio-cultural / perspective antropologice

Noutate / Actualitate / Originalitate

Analiza sincretică între opere reprezentanți

Pictură, Sculptură, Arhitectură și Fashion Design

Incursiune pe diferite continente / Designeri / Artiști contemporani

Abordare curatorială a lucrărilor selectate

Contribuții personale / Inovații / Experiment artistic

Caracter interdisciplinar

Surse de inspirație – curente artistice / multiculturalitate / art-media

contexte socio-politice / concepte filosofice

Obiective

O viziune a progresiei fenomenului Fashion contemporan

Moda conceptuală o resursă vizuală importantă în galeriile de artă

Unitatea modalităților de exprimare artistică la nivel de implicare umană

– Elemente primordiale ale actului creator:

Imaginația ca resursă a progresului artistic.

„*Imaginarul este o a doua conștiință.*” – J.P. Sartre, *L' Imaginaire*

Poezia / **Metafora** ca substrat al mesajului în artă.

„Patrimoniul imaginar al omenirii este *poezia*”. – Gilbert Durand

„Moda este analizată, adeseori, cu implicarea unei predictibile ciclicități, dar acționează mai mult în maniera unui sistem orbital complex și a interacțiunii subiectului cu sosirile și plecările tendințelor, modulate pe **cultura globală.**” – Marnie Fogg

INTRODUCERE

O expunere performativă de conținut vizual și estetic, concepte transpuse în planul imaginilor revelatoare și a unei retorici curatoriale compun contextul de dezbatere, într-o formulă lingvistică a unui registru stilistic adecvat noilor tendințe de interferare a metodelor interdisciplinare în artă cu scopul de creare a unor produse artistice emergente.

Cuvinte cheie: arta contemporană / fashion design / concept filosofic / arhitectură / designeri / proces creativ / antropologie / stiluri hibrid / experiment / statement artistic / referințe / biografii

---

In ultimele decenii, moda a devenit un *organism viu* și din ce în ce mai complex și augmentat, privit în ansamblu, dar și în secvențe particulare, descrise într-o viziune tridimensională pe podiumurile internaționale de designerii emergenți, validați de marile brand-uri de fashion dar și în contextul mult așteptatelor manifestări demonstrative de la finalul anilor de studii din cadrul universităților de profil de la Londra, Paris, Milano sau New York.

Tendențele de recalibrare a conceptului *fashion* sunt direcționate într-un ritm fulminant către metodologia experimentală care capătă dimensiuni ale unui imprevizibil menit să stârneasce entuziasm și curiozitate în surprinderea insolitului.

Atelierele sunt luate cu asalt, materialități structurale, excesiv supradimensionate, materii reciclabile, texturi ecologice, țesături hiper-tehnologizate, etc., își găsesc acum loc în *work-space*-urile designerilor. Industria modei, se pare, că se poziționează într-o cauză de tangențialitate cu aceste divagații creative. Unul dintre marile Grupuri de fashion a publicat deja un statement favorabil în acest sens, astfel, definind caracteristica noului know-how de branding *experimental luxury*. Deși miștile creatoare sunt deschise întotdeauna spre accepatea provocărilor, de fiecare dată, factorul imaginativ are la bază surse inspirative extrem de personale, care vizează contextul de *life history* a fiecărui designer, contexte particulare, intime sau de reacție individuală la stimulii culturali sau sociali, exprimând astfel modul de percepție și raportare la mediul înconjurător, la artele vizuale și performative, zone interdisciplinare, etc.

Astfel, discursul creator al designerilor își are originea în latura senzitivă, profundă a individualității iar referințele la artiști, sound designeri, light works, instalații multimedia, etc., fundamentează, adeseori, conceperea unui moodboard tematic. Cu *feedback* la retorica

imperială a picturii renaștentiste, cu referiri impetuoase la gestică a artei abstracte sau reinterpretând cromatica explozivă a curentului pop-art, designerii compun adevărate eseuri vizuale, susținute, în multe dintre cazuri, de teorii estetice, filosofice, științifice etc.

Lucrarea de față își propune să facă o incursiune în profunzimile acestui fenomen sincretic al modei contemporane și să evidențieze trăirea artistică ce stă la baza creării obiectului vestimentar cu valențe de obiect de artă, la fel ca în cazul oricărei producții artistice autentice.

Sunt aduse în discuție variate exemple, analizând unele dintre cele mai importante nume din pictură, arhitectură și sculptură, în dialog cu designeri care au modificat percepția fenomenului fashion în ultimele decenii, dar sunt prezenți și tineri aflați la debutul carierei, dovedind o constantă pasiune și determinare în a-și depăși limitele creatoare. Se pare că, imaginația¹ este componenta răspunzătoare pentru acest spectru de preocupări care nasc inovația și progresia artistică.

Produsul nou creat, pe lângă simpla sa existență, mai mult sau mai puțin eclectică, exclusivă, poate avea o traiectorie cu destinație pseudo-comercială, pe scenele muzicale, în producții cinematografice, teatru sau operă contemporane. În același timp lucrarea artistică, supusă unor rigori conceptuale, poate face obiectul unui exponat într-o galerie de artă contemporană, și poate căpăta dimensiunea valorică a unui obiect estetic².

Designerii au pătruns invaziv în contextul artelor – pictură, sculptură, arhitectură – prin fuziunea lor inspirativă dar și prin descoperirea unei stări de libertate a actului creator pe care artiștii au experimentat-o, de-a lungul timpului, și care a devenit edificatoare pentru creativul contemporan. De menționat este faptul că, un fenomen consensual s-a născut încă din perioada modernismului, când importanți artiști și-au găsit, la rândul lor, ca argument tematic obiectul vestimentar (vezi Cap.I).

---

¹„A înrobi imaginația [...] înseamnă a te sustrage justiției supreme, pe care o aflăm în adâncul ființei noastre.” – André Breton, *Avangarda artistică a sec. XX*, p. 283

„Imaginarul este o a doua conștiință.” – J.P. Sartre, *L' Imaginaire*

² Termenul *estetică* își are originea în termenul grecesc *aistheton* însemnând ceva capabil de a fi perceput prin intermediul simțurilor. Termenul este introdus de A. G. Baumgarten în anul 1750 în lucrarea *Aesthetica*. Autorul distinge, între *cunoașterea senzorială* și *cunoașterea pură* a gândirii, contrastul dintre scopul esteticii și al logicii: prima urmărește *Frumosul*, iar a doua *Adevărul*.

Reprezentanții din domeniul modei de avangardă, care au extrapolat noțiunea de *obiect vestimentar* către *obiectul artistic* fac subiectul Cap. III. De la narațiunea poetică³, metaforică, la fantezismul debordant și elogiul dramei umane, putem remarca necesitatea neechivocă a depășirii status-ului de *usually coat*, de a insufla condiției *embrionare* a termenului de *haină*, o aură hiper-creativă, un cumul de *înțelesuri* senzoriale. O îmbarcare conceptuală într-o călătorie în lumi paradisiace, a unor realități posibile, într-un tărâm al jocului armonios sau disonant și a dispariției limitărilor fizice. Se poate afirma că designul care a stabilit baza tehnologică a creării produsului vestimentar a alunecat în abordări tematice care induc emoție și stări de reflecție, convertindu-se într-un obiect hibridizat cu veleități artistice.

Și în acest caz, designerii nu livrează numai un produs al imaginației lor și al unor traiectorii profunde meditative, ei aduc în prim plan un gest de sinceritate debordantă, o asumare imperativă de a se pune în slujba revelării sinelui, a unui *free overwhelming content*.

Astfel, *exploatarea* unui *basic pattern*, care urmărește formele corpului uman, devine un pretext extrem de generos pentru interpretare și descoperirea unor noi posibilități de exprimare artistică. Simbolistica este, de asemenea o unealtă fundamentală în dezvoltarea conceptelor și în conturarea mesajului, această componentă structurează, esențializează și oferă semnificație obiectului nou creat. (Cap. I, paragr.1).

Incursiunea pe diferite continente, în mediile creative ale designerilor și artiștilor contemporani reliefează o diversitate covârșitoare a tematicilor abordate, un înalt substrat cognitiv și emoțional dar și, în multe dintre cazuri, preocuparea (în demersul creativ) pentru sensibilizarea societății cu privire la problematicile stringente actuale, cum ar fi încălzirea climatică, ecologizarea sistemelor de producție, discriminarea rasială, conflictele militare, crizele umanitare, ș.a.m.d.

„Moda este analizată, adeseori, cu implicarea unei predictibile ciclicități, dar acționează mai mult în maniera unui sistem orbital complex și a interacțiunii subiectului cu *sosirile* și *plecărilor* tendințelor, modulate pe cultura globală.” – Marnie Fogg⁴

Reprezentanți ai artei contemporane aduși în discuție extrapolează noțiuni ale expunerii corpului uman, a fragilizării ființei umane în fața adversităților de natură existențială.

---

³„Patrimoniul imaginar al omenirii este *poezia*”. – Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Ed. Univers, București, 1977, p. 27 ____ Notă Nr. 2, p. 550

Idealizarea *actorului uman* este o altă temă predilectă întâlnită la artiștii contemporani, apelând la arhetipuri din arta antică, medievală, iluministă sau modernă, într-un discurs plastic de reinterpretare prin materialitate, dimensiuni, proporții sau cromatică. O prioritizare a potențialului pe care arta cu trimiteri la ready-made și conceptualism o evocă, formulează salturi uriașe în ceea ce privește aspectul vizual, de multe ori elogiul al paradoxului sau absurdului.

Consumerismul, arta indigenă, reprezentările *mix-culture* dar și *instalații* care avansează componența celor mai noi apariții tehnologice în domeniul electronicii sunt tematici care materializează lucrările de artă selectate pentru Bienalele internaționale sau fac subiectul unor ample expoziții desfășurate în importante Muze ale lumii, așa cum vom vedea în capitolul destinat artiștilor contemporani.

Deoarece *focus*-ul temei de dezbatere se adresează analizei asupra instrumentelor pe care factorul uman creator le utilizează în elaborarea lucrării artistice, putem vedea că teoretizarea conceptelor, utilizările cromatice, simțul plastic sunt factori comuni tuturor artiștilor, iar impulsul creator este prezent sub imboldul acelorași trăiri, proprii artistului, inviolabile.

Interpretarea, abstractizarea realității au fost construite pe nevoia omului modern de a comite un *breakdown*, o disonanță între elementele firești din *compoziția realului* și a jongla cu preceptele unui aranjament aleatoriu, o invocare a metaforei, a unui joc fără reguli impuse. Urmărind etapele de apogeu ale unui *evoluționism artistic* în ceea ce privește metodele tehnice dar și tematica în cauză, se instaurează o autoritate *cross-culture* menită să deschidă noi orizonturi ale manifestărilor artistice. Multiculturalitatea, se pare, a stat la baza interferențelor disciplinare și a generat produse artistice, făcând rezultatul provocator și unic. Având la bază întrebarea *De ce creează artă ființa umană?* Putem rezuma, în urma studiilor de specialitate – Ca o modalitate de auto-reprezentare, *ființa-subiect* își poate răspândi mesajul său lumii și, astfel, poate fi un liant de comunicare pasivă, vizuală, estetică, materializând, inițial, o expresie a cultului personalității⁵, a individualității creatoare.

---

⁴Marnie Fogg (n. 1950) – Autor, Fashion expert, Senior Lecturer la Universitatea Wales, UK. Printre publicațiile sale amintim *FASHION. The Whole Story*, Prestel, 2013, US, *The Dress. 100 Ideas that changed fashion forever*, Goodman, 2014, London, *Why you can go out like that?*, Thames & Hudson

⁵Otto Rank, *Art and Artist, Creative Urge and Personality Development*, 1932 / Ediția Norton, 1989

I. Obiectul vestimentar ca obiect de artă

Reprezentanți

O incursiune în contextul fashion al sfârșitului de sec. al XX – lea început de sec. XXI

Fenomenul intransigent al modei a fost puternic influențat de manifestări artistice explozive dar și de schimbările sociale care au avut loc în decursul a mai multor decenii și până în prezent. Numeroși designeri au făcut pionierat în abordările moderniste, atât prin croi, experimentări cromatice, dar și prin conceptele avangardiste, uneori șocante, devenind astfel un produs livrabil emoțional. Acest curent polivalent nou creat marchează o linie rosie ca un tip de avertisment, acela că obiectul vestimentar prin mesajul său cu caracter socio-cultural se poate alinia la orice alt obiect artistic care îndeamnă la reflecție și introspecție.

De la rochia lui Paul Poiret sub formă de lampă din 1913 și până la schițele subversive ale lui Jean Paul Gaultier (1982), de la rochia cu influențe suprarealiste a designerului Elsa Schiaparelli (1927) în care apar sugerate părți ale scheletului corpului uman pe o rochie în totalitate neagră, până la nonconformistele viziuni ale designerului britanic Vivienne Westwood (1970) care construiește siluete volumetrice cu mesaje punk, prin care promovează numeroase cauze politice, campanii pentru schimbările climatice sau drepturi civile, aceste impresionante colaje de imagini și atitudini re poziționează statutul obiectului vestimentar într-un context critic abordabil din perspectiva unei viziuni plastice extrem de pozitive și prolifică.

Odată cu mișcarea revoluționară pe care au propus-o Comme des Garçons (1981) – Rei Kawakubo și Yohji Yamamoto, care anulează barierele stilistice opulente impuse de moda occidentală, prin expunerea unor veșminte negre, largi, nefinisate, prin augmentarea simbolurilor anatomice prezente în creațiile lui Thierry Mugler (1970) sau prin proporțiile exagerate ale corpului uman în colecțiile lui Thom Browne (2014), fenomenul extrapolat al experimentului fashion a căpătat amploare, deschizând noi orizonturi creative, plasând moda contemporană la granița dintre estetica unui alfabet decorativ și simbioza artistică de stiluri. Apoi, reducția *glam*-ului la teoria japoneză *wasabi* și, nu în ultimul rând, traiectoria emergentă de la minimalism la maximalism pe care designerii tinerei generații o dezvoltă astăzi, constituie o component majoră a turnantei stilistice care va fi dezbătută pe larg în capitolele următoare.

Paradoxuri ale simbolisticii în modă.

Valențe interdisciplinare

Moda este una dintre cele mai versatile manifestări artistice din categoria artelor aplicate. Aflându-se permanent la granița dintre a fi slujitor fervent al omului prin furnizarea de simple obiecte vestimentare și a împrumuta valențele unor obiecte artistice cu mesaj propriu, autentic. Acest fenomen a influențat și a fost influențat la rândul său de manifestările culturale și de curentele artistice cu puternic impact în istoria artei. Însă, unul dintre cele mai reprezentative curente care își pune amprenta în mod constant și astăzi este Simbolismul.

Apărut la sfârșitul sec. al XIX-lea în Franța, ca mijloc plastic de reprezentare a lumii înconjurătoare de către artiști prin simboluri vizuale sau cuvinte care definesc epoci, stări / sentimente, apartenențe politice și / sau spirituale, acesta se particularizează în perimetrul modei încă din anul 1913, prin traiectoriile tangențiale pe care le va avea cu acest tip de manifestare.

Astfel, Paul Poiret cochetează cu plăcerea jocului de a introduce într-un mod fantezist, înlocuind rigoarea și conservatorismul epocii, o „entitate” vestimentară cu totul nouă în peisajul modei pariziene, și anume „the lamp dress”. Mai tarziu, Elsa Schiaparelli, așa cum am văzut în capitolul precedent, a demonstrat prin creațiile sale subordonate unui „displacement” al avangardei, că societatea are nevoie de un limbaj metaphoric chiar și atunci când este vorba despre îmbrăcăminte; astfel rochia neagră, cu punerea în bidimensional a unui element ce sugerează un schelet uman, a făcut obiectul unei perspective cu totul noi în abordarea creației vestimentare.

Moda contemporană este tușată ireversibil de o pată discursivă a simbolisticii, sub toate formele de exprimare, apelându-se la tehnici dintre cele mai diverse de reprezentare în imagini sau texte, aflate deja în memoria colectivă. Astfel se subânțelege din această retorică vizuală legăturile noastre cultural-afective, care pot fi într-o paletă diversă, de la interpretări ale costumului popular, la adăugarea unor accesorii reprezentând obiecte care fac referire la epoci istorice sau preistorice, până la echipamente de protecție sau texte cu mesaje politice etc. „Arta trebuie să arate adevăruri mai absolute, care ar putea fi văzute doar indirect”, spunea Loosely.

II. Migrarea fenomenului artistic de la artele majore la artele aplicate.

Reprezentanți. Dialoguri conceptuale / designeri contemporani

Pictură. Sculptură. Arhitectură

Un comentariu amplu de motivare a interconexiunii dintre artele majore, pictură, sculptură, arhitectură și artele decorative și / sau artele aplicate în domenii ca cel dezbătut în lucrarea de față și anume fashion design, este întreprins în acest capitolul referențial pentru tema în discuție.

Reprezentanții care fac subiectul acestui capitol sunt exponenții unor perioade diferite de timp, vezi epoca modernă versus contemporaneitate, am putea spune la polii unei extremități temporale dar și stilistice, reprezentanți care au marcat prin avangardismul lucrărilor lor cursul vast al istoriei artei, Pablo Picasso și Adrian Ghenie în pictură, Constantin Brâncuși și Manolo Valdés în sculptură dar și personalități congruente ca perioadă de timp în care și-au desfășurat activitatea, cum sunt arhitecții Zaha Hadid și Frank Gehry.

Ordinea de dezbateră a subiectelor referitoare la tangențialitatea în plan vizual, cromatic dar și ca teme de inspirație, este aleasă începând cu pictura, deoarece se situează cel mai mult în proximitatea fenomenului de interpretare plastică a unui obiect vestimentar prin utilizarea culorii și a diferitelor metode de speculare a acesteia. (p. 26)

Sculptura este un subiect de referință inspirativă în plan formal și al materialității, minimalismul formei dar și o sinteză a principiilor spirituale care stau la baza condensării ideii de universalitate a ființei umane sunt centre de interes pentru asocierea unor entități artistice distincte care fac elogiul omului ca întreg, o perpetuă pendulare între planul fizic și cel metafizic. (p. 44) Arhitectura ca interdisciplinaritate a unei problematice conceptuale de construcție a obiectului ale cărui origini sunt din sfera vestimentației și care capătă aici însușiri de obiect artistic, este, în analiza de față, un domeniu plurivalent în care ingineria se contopește cu *filosofia* biologicului spre exemplu, al tehnologiilor controlate de estetică și, în definitiv, o insolită metamorfoză a pârgurilor arhitecturii clasice într-o poemă a suprafețelor și

structurilor care schimbă în totalitate percepția convențională despre înfățișarea și utilitatea unei clădiri, devenind un foarte bun start-up într-un research care pune în evidență congruența între diferitele ramuri de design. (p. 62)

După o eseistică de plasare a conceptelor care fac trimitere directă la lucrările celor menționați mai sus și, de asemenea, un statement artistic, un itinerariu intim propriu fiecărui artist din focus, sunt trasate paralele vizuale cu puternice argumentații la nivel formal, cromatic și al mesajului, între discursurile plastice ale operelor acestora și designeri a căror activitate de rezonanță a marcat cursul traiectoriei modei contemporane, așa cum sunt Rei Kawakubo sau Hussein Chalayan, dar și reprezentanți ai generației foarte tinere precum Paolina Russo, marcând astfel dialogul între artele majore și manifestările artistice efervescente în fashion design.

Deși, din reflectarea aspectelor de până acum referitoare la fenomenul de migrare a motivelor inspiraționale din arealul designului vestimentar, extrapolat în valori noi ale conținutului conceptual, pornind de la artele majore, se poate remarca și tangențialitatea personalităților artistice prezente în acest demers de cercetare a fenomenologiei cross-disciplinary, cu plasarea *hainei* în centrul lor de interes, așa cum, de pildă, Picasso a avut o predilecție de necontestat în descrierea prin mijloace vizuale a îmbrăcămintei personajului care definea în mod substanțial portretistica specifică prin atenția sporită acordată detaliilor dar și printr-o stilistică, la rândul ei în avangarda epocii. De menționat implicarea artistului în crearea de costume pentru balet și teatru cu un mare impact vizual ca în cazul setting-ului *Parade* din 1917 sau pentru Ballet Russes *The Managers* (Fig.1). Picasso a colaborat pentru crearea modelelor vestimentare dar și a scenografiei, în unele cazuri, până în 1962, cu artiști precum Jean Cocteau, Erik Satie, Igor Stravinsky, Claude Debussy, Léonide Massine și Vaslav Nijinsky. Sculptorul român Constantin Brâncuși a cooperat cu Lizica Codreanu, dansatoare de origine română, realizând costume de scenă pentru aceasta în 1922, ulterior, artistul a făcut o serie de fotografii acestora în atelierul său din Paris, studiind astfel costumele ca pe niște sculpturi în mișcare. Mulți ani mai târziu, în 2008, arhitecta de origine irakiană Zaha Hadid s-a implicat în inovarea unei serii importante de obiecte de design vestimentar și pantofi cu status de obiect experimental dar și comercial, unele hiperdimensionate cu linii fluide, ce i-au caracterizat de altfel clădirile care sfidează gravitația, ea redefinind principiile monumentalismului în viziunea ei și asupra corpului uman, creând astfel obiectului vestimentar o nouă dimensiune (p. 62).

III. DESIGNERI. CONCEPTUALISM și METAFORĂ

Eseu¹. Creație. Discursuri particulare

Capitolul de față reunește numele și opera a celor mai influenți designeri ai sec. al XX-lea și început de secol recent, care, prin bagajul lor creativ de inovație și poetică în spectrul reprezentărilor obiectului vestimentar ca entitate plurivalentă din punct de vedere artistic, plasează personajul nou creat pe un piedestal propriu unor master-pieces care fac mai departe obiectul unui veritabil heritage în domeniul design-ului vestimentar cu valențele estetice încontestabile ale unui obiect de artă.

Ca figură predominantă în demontarea clișeelelor în fashion începând cu anii '80, designerul de origine japoneză Rei Kawakubo (p. 83) deschide seria reprezentanților ale căror lucrări fac subiectul acestui capitol important în scopul de argumentare a temei generale, și anume de dezbateră a progresiei artistice și tematice de la aliura unui outfit care acoperă corpul uman eminentamente într-o estetică de funcționalitate și până la reconfigurarea imaginii acestuia care capătă însușirile unui discurs vizual informal / metaforic cu efecte senzitive în planul percepției publicului.

Deși, voci expresive în abordarea suprarealismului ca metodă de convertire a obiectului vestimentar în obiect cu o dualitate semantică, au fost prezente încă de la începutul secolului trecut pe scena modei franceze, în special, prin pionieratul făcut în acest sens de către Paul Poiret cu a sa *Lampshade Skirt* în anii 1913 din *Le Minaret* pentru Theatre de la Renaissance, și mai apoi șocul mediatic pe care l-au provocat aparițiile lucrărilor semnate de Elsa Schiaparelli, prin celebra *Skeleton Dress*, de pildă, din 1938 realizată în colaborare cu Salvador Dali, turnanta atribuită designerilor japonezi, (p. 148) odată cu lansările colecțiilor acestora la Paris în anii '80 / '90, rămâne cea mai evocativă în materie de viziune avangardistă în domeniul fashion contemporan, de această dată, ei aducând în high-lights postura hiper-dramatizată a omului prezent.

Elogiul dramei îl face și designerul britanic Alexander McQueen dar într-o notă spectaculară tematic, din punct de vedere al structurilor elaborate în ceea ce privește materialitățile și contexturile, într-o generozitate cromatică dar și cu un rafinament al tonalităților dificil de

egalat. Pornind de la nivelul estetic al ținutelor oficiale regale McQueen propune o transfigurare hibridă stilistic, cu accente futuriste, învăluită, de cele mai multe ori de o hipersensibilitate a discursului vizual. (p. 91)

Într-o paralelă a aceleiași origini britanice dar cu o abordare antitetică celei descrise mai sus, designerul Vivienne Westwood (p. 99) provoacă dezideratele individului contemporan în materie de vestimentație prin abstractizarea acesteia, prin plasarea obiectului referențial într-o tornadă estetică, făcând din această combinație insolită de materiale și procedee picturale și grafice, mai degrabă întâlnite în atelierul unui artist, un adevărat manifest pentru libertate, în general, fiind în același timp și o militare pentru inconvenientele sociale, politice, etc.

Într-o notă complet inovatoare în ceea ce privește metodele de realizare ale unui obiect vestimentar dar și din punct de vedere al materialelor utilizate, designerul de origine olandeză Iris van Herpen deschide o nouă eră în spectrul modei contemporane și exemplifică prin originalitatea și inovația dusă la cote superioare convertirea conceptului de îmbrăcăminte într-un cumul de entități elaborate, descinse parcă dintr-o sferă galactică, cu trimiteri în regnul mineral și vegetal. Imprimarea 3D este o componentă definitivă creației designerului.

Designerul american Thom Browne surprinde prin nonșalanța de a te invita într-o călătorie în lumea unei fantezii ludice de tipul narațiunii *Alice în Wonderland*, în care personaje precum elefanți sau inorogi supradimensionați, ori actori ai jocurilor sportive cu umeri exagerați pe fondul unei dramatizări a look-ului general se aliniază la o ipoteză stilistică pentru ființa umană a următoarelor decade temporale. (p. 114)

Alte nume importante printre care și o serie de designeri foarte tineri, absolvenți ai universităților de profil, plasează subiectul fashion într-o cultură proprie, în care standardele de experimentare și inovație ating cote superlative și surprind printr-un schimb de entuziasm, emoție și empatizare cu spiritul complex uman, cu o metafizică a artei.

---

¹ Conținutul eseistic al acestei lucrări este semnat de autoare, la care se adaugă, în cele mai multe dintre cazuri, note biografice și comentarii, statement-uri artistice evocatoare ale reprezentanților plasați în contextul motivațional al temei de dezbatere.

IV. Experimentul fashion contemporan în Europa / Interferențe geografice.

China, Japonia, India, Africa, Australia, etc.

Designeri din întreaga lume își lansează periodic colecțiile pe podiumurile internaționale, aducând în prim plan spectrul unei reverberații creatoare, concepte originale, personalizate și specifice unei tipologii culturale diverse, așa cum vom remarca în desfășurarea capitolului prezent.

Din Europa în Asia și din Australia în Africa, traiectoriile stilistice, care includ compoziții într-o dinamică spectaculoasă, cromatici seducătoare sau materialități ingenioase, sunt provocatoare și demonstrează implicarea superlativă a artiștilor în actul creației.

Fenomenul fashion contemporan este în plină expansiune la nivel global, iar lucrările designerilor de pe toate continentele fac un elogiu omului contemporan prin exercitarea abilităților creatoare, de progres artistic pus în slujba unui remake al profilului uman în ansamblu.

De la subiecte inspirative cum ar fi intimitatea unei bucătării decorată pop-art, sau costumele sport unisex, până la concepte de ecology-activism sau sustenabilitate, manifestările artistice în fashion design capătă din ce în ce mai mult un caracter de abordare holistică în ceea ce privește mesajul tematic dar și aspectul vizual, mergând, așa cum vom vedea într-un capitol următor, către un nou statut al obiectului vestimentar, acela de obiect de artă contemporană.

V. Stiluri hibrid. Ateliere / Manipularea materialului textil

Capitolul prezent dezbate diversitatea stilistică în materie de fashion design în acord cu cele mai noi tendințe de exploatare a tematicilor neconvenționale dar și a conceptelor care vizează noile tehnologii, imprimarea laser sau instalații cinetice realizate cu ajutorul luminii fluorescente, de asemenea se prefigurează un zoom pe proiecțiile vestimentare ale unor scenarii post-apocaliptice, future sau în plan constructiv Digital și Metaverse.

De la abstractizarea pieselor componente ale unui ansamblu vestimentar, așa cum vom vedea în contextul descriptiv și vizual al acestui capitol la John Galliano, de pildă, designer-ul casei Margiela care rezumă realitatea unei sub-culture în siluete marcate de dramatism dar și o oarecare exuberanță prin amestecul de texturi, materialități și simboluri ale vieții cotidiene într-un mix de recycle and trash, până la invazia unor caractere de tip PC Games, mințile creative au marcat, în ultimul deceniu, scena unui extended fashion cu un arsenal extrem de consistent vizual și tematic. De asemenea Rick Owens abordează look-ul ființei umane într-un viitor apropiat prin materialități plastificate, translucide și structuri realizate din piese multiplicare geometric cu aspect metalic.

Capitolul face o referință amplă și la modalitățile de manipulare a materialului textil, de experimentare a formei și volumului, de căutare de noi modalități de exploatare a posibilităților plastice, prin lucrul cu țesături raw, netratate termic sau chimic, ecologice, hârtie sau materiale high-tech / industriale.

Arta fibrei este de asemenea exemplificată prin imagini ale unor proiecte care au vizat augmentarea firului textil și tricotarea lui prin mijloace diverse, astfel provocând imaginația și conferind un caracter de autenticitate obiectului creat.

Constructivismul dus la cote superioare în ceea ce privește execuția obiectului specific, ca în reprezentarea unei colecții recente (2019) a designer-ului Olivier Rousteing al casei Balmain, este de asemenea un reper important în metodele de descriere vizuală prin veleități de craftsmanship.

VI. Arta Contemporană

Unul dintre capitolele reprezentative ale acestei lucrări îl constituie cel de față, care stabilește referințe directe cu manifestările actuale din contextul global al artei contemporane.

Reprezentății aduși în discuție sunt nume de referință în arealul artelor plastice care interferează direct cu artele decorative și aplicate. Astfel, pornind de la Louise Bourgeois și Jeff Koons, două personalități pregnante în topos-ul experimentului emergent al artei contemporane care au schimbat definitiv percepția publicului dar și a criticii de specialitate în ceea ce privește limitele imaginarului în interpretarea realității imediate, până la artiști foarte tineri care expun în galerii renumite precum Palais de Tokyo din Paris sau la Bienale internaționale, dar și artiști indigeni sau cei care propagă prin arta lor cultul dezierarhizării rasiale, a unor manifeste politice care vizează ideologia drepturilor omului, sunt în unanimitate voci care pledează în favoarea unui status de free speech, pacifism și condiția existențială a omului prezent prin insolite abordări plastice și vizuale, așa cum se vor remarca în paginile următoare.

De la lucrările de artă contemporană care aduc în discuție problematica recentă a consumerismului care fac legături tangențiale cu obiectele fără o importanță majoră în cotidian dar și cu fenomene extinse ale unui erotism artificial și încadrate mai departe într-un curent de post-humanism care își are originile în anii '60, până la instalații care etalează o anumită estetică post-modernă a *haosului*, sau a unei terminologii actuale de post-nature, sunt reprezentări ale unor direcții cognitive și de comportament ale societăților prezente.

De asemenea, abordarea unor subiecte neconvenționale cum ar fi valorizarea materiei aruncate / *garbage* și apoi reciclarea acesteia și toate reprezentările vizuale enumerate mai sus sunt în strânsă legătură cu formele corpului uman și fac astfel ca subiectul dezbătut în acest capitol să argumenteze că migrarea obiectului vestimentar către arta contemporană care are conotații conceptuale ferme de metamorfozare, hibridizare experimentală a hainei, este una intens exploatată de artiștii contemporani în cele mai surprinzătoare și emoționante forme de expresie artistică.

Artist Focus

Louise BOURGEOIS – Perspective subliminale

Louise Bourgeois augmentează senzațiile și emoția reîntâlnirii cu eu-l ascuns, introvertit și indolent cu propria existențialitate. Ea decriptează adevăruri fundamentale, descătușează energiile materne, recompune angoasele fizicului uman trancendentând marmura și bronzul.

Formele intuitive ale portretelor și ale unor siluete levitante se revelează, parcă, dintr-o naștere apriorică. Materialitatea textilă își coase propriul discurs și avertizează despre vulnerabilitatea entității umane, despre vocația sa manipulatorie și despre materialitatea sa amorfă în spirit. Omul *peticit* al lui Bourgeois parcurge realități adverse, mistuitoare, care îl lasă într-o imponderabilitate a acțiunilor în fața scenariului destinal. Hipervocea feministă a artistei franceze capătă reverberații de nestăvilat prin forța narativă vizual a unui suprealism neindulgent. Corpul femeii *strigă* sub impulsul biologic al unui ritual (ne)asumat și resimte o transfigurare în plan fizic datorată carențelor augmentate din universul afectiv. O reprezentare cinetică a sânilor, plurinumerică, pe un corp feminin cu picioare zoomorfe, iată argumentul paroxistic al lui Bourgeois de a înfățișa contorsiunea violentă a naturii umane însăși în fața nelegitimității actului afectiv, descris de ea însăși ca fiind o urmare a unui donjuanism cu trimiteri subtile în patologii proprii masculine referitoare la impotența emoțională. Dorința continuă a artistei de a reda spațiul unui *non equivoque love* omului, ca fiind unicul său *fuel* pentru a se manifesta într-un context al siguranței și al oglindirii de sine cât mai puțin eronat, devine astfel evidentă. Parodierea inter-relațională, necesitatea compulsivă a individului de a dezvolta, poate în mod adictiv, o politică de *physical touch*, situează anumite comportamente neconvenționale ale societății pe o scenă, astăzi, din ce în ce mai vastă. Contrastele puternice dintre materialități, marmură și bronz versus pluș-uri și contexturi textile, imprimă expresiei artistice a lui Louise Bourgeois tonuri antagonice ca intensitate însă unite printr-un singur topic conceptual și anume, divagațiile comportamental-afective ale ființei umane, atingând limite superioare de a se expune pe sine în mijlocul unui *teatru* intim sau social. [...]

VII. Concepte tematice /

Contribuții personale

O filosofie neinvazivă dedicată umanismului

Descriere. Galerie. Lucrări 2010 – 2023

Acest capitol amplu care completează și susține prin exemplificarea unui număr semnificativ de lucrări realizate în decursul studiilor doctorale, dar și anterior acestora, tema dezbătută în cuprinsul acestui demers de cercetare și anume – migrarea obiectului vestimentar către obiectul de artă contemporană, se remarcă printr-o consistentă trecere în revistă a proiectelor personale descrise textual și în imagini concludente specifice.

Tema de dezbatere a acestei lucrări s-a conturat în urma abordării personale în plan artistic a unui punct de vedere introspectiv al conceptelor și a speculării filosofice a ceea ce un obiect vestimentar reinterpretat poate reprezenta pentru o prefigurare identitară.

Obiectul nou creat trece astfel dintr-un plan al uzanței și necesității într-o postură de mesager care plasează personajul în mijlocul unor problematice sociale, existențiale sau face referire la idealizarea ființei umane în raport cu o conduită superioară morală, a împărtășirii valorilor general umane și, nu în ultimul rând, a virtuților și idealurilor sale.

Experiențele trăite de artiști, în general, ne dezvăluie faptul că aceștia au la baza lucrărilor tocmai această sursă autentică de inspirație care le trasează o linie roșie ca un *emergency signal* în contextul extins al crezului lor artistic.

În perioada studiilor de traineeship la Universitatea IUAV, Veneția (6 luni / 2018) am remarcat interesul pedagogic față de manifestarea energiei creatoare într-un mod de exprimare *raw*, nealterat de convențional sau de manierism academic. Ceea ce pentru un artist este un avânt nelimitat în a-și exprima cumulul de valori culturale și emoționale care îi definesc mai târziu opera. O abordare conceptualisă heideggeriană care propulsează ideea de *scoatere în deschis a sedimentului poetic* propriu fiecărei ființe creatoare și care autentifică mesajul artistic prin autoritatea originalității.

Lucrarea *Show Me Your Heart* care a făcut obiectul proiectului final al acestor studii în cadrul Departamentului Fashion Design, PhD a IUAV, a avut ca start-up procesul de creare și inovare a unei contexturi bazate pe suprapunerea în layer-e a unor eșantioane textile diferite ca origine și materialitate (vezi p. 409) și s-a conturat ca lucrare finită prin referințele conceptuale la existențialismul omului contemporan în ceea ce privește contrastele lumii în care trăiește, urmărind un eseu autobiografic.

De asemenea, o temă care face referire la condiția individualității contemporane și în strânsă legătură cu accesul său la asimilarea legilor internaționale ale drepturilor omului, în favoarea apărării acestora și a unui stabilizament de *self defence*, este analizată într-o serie de proiecte prezente în această lucrare. Aducerea în prim plan a problematicilor de discriminare sub multe aspecte, a femeii în modernitate de către societatea civilă dar și cea instituțională, o constituie și tema proiectului *ZERO Violence. Woman Today*. În cooperare cu Comisia Națională a României pentru UNESCO, lucrarea a făcut subiectul unei expoziții virtuale în data de 8-10 decembrie 2021 (vezi p. 361). Alegoria conceptuală abordează tematici puternice cu valoare arhetipală cum ar fi *cordul anatomic* supradimensionat, aluzia *fătului* în interdependență cu corpul mamei protective care capătă aici însușiri hieratice și augmentarea *mâinii* care ia forma unei mănuși de uz industrial făcând trimitere la invocarea forței mecanice care nu implică emoție.

Referințele directe la arta majoră prin reinterpretarea unor arii conceptuale din lucrările unor artiști precum Pablo Picasso, reliefează tangențialitatea domeniului de interes în fashion design cu arta plastică și interconexiunea acestora din care rezultă, prin abordare experimentală a mijloacelor de lucru, un obiect nou, în acest caz de punere în plan 3D a decostructivismului în asociere cu tușe picturale care compun un câmp compozițional abstract, elemente desfășurate într-un background de inspirație urbană și dinamică sport. (*Il lamento*, p. 392)

O altă temă febrilă care plasează ființa umană în mijlocul unor turbulențe majore la nivel regional, dar cu implicații de destabilizare economică, politică, psihologică, etc., la nivel global, este cea a războiului. Inspirată din evenimentele tragice care au loc în Ucraina, ca urmare a unor atacuri nejustificate pe cale militară, lucrarea *War Melt* prezentată în cadrul Săptămânii Modei la Londra LFW / septembrie 2022, la secțiunea Profile Designer, este un manifest umanitar de solidaritate cu toți cei afectați în urma acestui război atroce, cu repercursiuni devastatoare asupra calității vieții tuturor celor implicați direct și indirect dar și asupra înregii lumi. (vezi p. 331)

O diversitate a temelor de interes în procesul creativ se remarcă în traiectoria evolutivă a lucrărilor artistice, astfel referințe la concepte precum interferența factorului uman cu cel zoomorf într-o simbioză a unei moralități afective comportamentale în ceea ce privește biosfera și eco-sistemele, așa cum sunt sugerate în proiectul FUSION (p. 367), sau trimiterile la perioade istorice în contrast cu manifestările esteticii contemporane în materie de vestimentație și omogenizarea în plan conceptual a acestora, vezi *The Winner* (p. 377) sau FA Ra ON (p. 353) dar și sursa inepuizabilă de inspirație în valorizarea și reinterpretarea formelor corpului uman Fat X / iunie 2022 LFW (p. 339) sau GHANGES / februarie 2020 (p. 401) prin augmentare sau replacement al detaliilor cu ajutorul unor materialități neconvenționale, conturează un profil dens al unui personaj preocupat de un anumit tip de ecologie sentimentală care se răsfrânge asupra mediului înconjurător și asupra conștiinței celorlalți.

O serie de alte subiecte aprofundate în acest capitol întregesc spectrul preocupărilor artistice în acord cu tema generală expusă în această lucrare și definesc un crez artistic a cărui manifestare se desfășoară sub auspiciile unei inepuizabile dorințe de a descoperi noi forme de expresie artistică, de a veni în întâmpinarea provocărilor concept versus conturarea unei identități / entități vizuale, a unor congruențe cromatice și, nu în ultimul rând, a unui interes idealizant de a valoriza ființa umană în ceea ce privește planurile evolutive introspective dar și în expunerea sa în contexte exterioare, astfel încât prin raportarea la însușirea unor estetici superioare de *well living* aceasta să poată accede la un status de ființă umană care aparține unei civilizații emoționale în acord cu capacitățile sale hiper-creatoare.

VIII. Concluzii. Traectorii fenomenologice contemporane

Comportamentul estetic.

O perspectivă antropologică

Manifestările artistice care s-au dezvoltat printr-o afiliere tematică în ceea ce privește corpul uman, având o relație tangențială proprie cu acesta, este ceea ce generic numim *fashion design* cu derivațiile specifice de *design conceptual*, *modă experimentală* sau *fashion art*, categorii care plasează termenul interdisciplinarității în contextul acțiunii creatoare și care poate genera particularități ingenue, spectaculoase, emergente ale unui obiect *pseudo-vestimentar*. Având un orizont deschis de posibilități gestuale și un caracter infinitezimal inspirativ în dezvoltarea unui concept, care face referire directă la definirea corpului uman într-o relație fizică dar și metafizică a acestuia cu lumea înconjurătoare, această formă creativă a fost exploatată prodigios de designeri, fie prin extrapolări volumetrice, abrevieri formale, deconstructivism sau compoziții menite să epateze prin vocalizarea subiectului, a contrastelor stilistice sau a materialităților neconvenționale, așa cum am văzut în cuprinsul acestei lucrări. Context ce are la baza cercetarea *fenomenului fashion* ca modalitate de exprimare artistică având ca finalitate dialogul cu mediul artistic vast, cel al artei contemporane.

Dacă urmărim teoriile esteticii, și anume, că arta se manifestă în urma existenței unui *imbold artistic instinctual*, fără a premedita actul imaginativ sau pe cel al inspirației, putem afirma că întreaga dinamică inovatoare propusă de artiștii / designerii exponenți ai primelor manifestări moderniste, vezi Elsa Schiaparelli / suprarealism sau sub tendințele *Less is more*; postmoderniste / Andy Warhol sau Vivienne Westwood, sub egida cărora *Less is more* și contemporane / Rei Kawakubo sau Craig Green, demontează orice prezumții în materie de creativitate. Este un *organism multiplu* interpretativ ale cărui valențe artistice conving că imaginarul își face loc instantaneu în domenii diverse, iar rezultatele sunt dintre cele mai neașteptate, inefabile și cu un grad mare de *marker emoțional*.

Începând de la reprezentarea formală, a unei *physical beauty* a femeii în preistorie, vezi seria sculpturilor *Venus* în decursul epocilor cu replici șocante de interpretare astăzi, iată Jeff

Koons (p. 240) și avansând în Renaștere la *Grațiile* lui Botticelli, alură convertită și plasată în interioarele unui urban fantasmagoric la Botero, apoi femeia ale cărei forme anatomice au fost *pliate* în tactica de anti-seduție a cubismului și până la propunerea de *madness beauty* a unei nimfe într-un acvariu la Alexander McQueen (Voss, 2001), artiștii și designerii au avut o predilecție tematică în explorarea în termeni vizuali a unui *status* reprezentativ al femeii, depășind, de fiecare dată, condiția istorică a prezentului său.

Ca și în pictură, întrepătrunderile cromatice au stat la baza descrierii plastice a unui obiect care compunea tridimensional *figura* unui veșmânt fără utilitate practică dar cu veleitate estetică (emoțională), calitate care face ca cele două discipline să aibă tangențialitate, vezi alegoriile cromatice ale lui Yohji Yamamoto sau ale tânărului designer Matty Bovan (S/S 2023). Deconstrucțiile sculpturale la Junya Watanabe (2016) sau reformarea gonflabilă a unei *second skin* la Izzy Do (2022) anunță o tendință *transart* care motivează schimbarea posturii statice la un dinamism al formei prin înlocuirea materialităților și înfrățesc cele două modalități distincte de expresie artistică, sculptura și moda, care în aceste cazuri obiectele vestimentare capătă înfățișarea unor sculpturi textile.

În domeniul arhitecturii (p. 62), inovarea, în ceea ce privește materialele care compun ansamblul tridimensional, a făcut ca aspectul și facilitățile de confort practic și stilistic să își facă simțită prezența într-un mod revoluționar. În fashion, structuri realizate cu imprimante 3D, laser cutting, întâlnite la lucrările designer-ului Iris Van Herpen (pp. 66, 107), instalații de tip neon fluorescent sau materiale cu proprietăți high-tech care își schimbă aspectul (Hussein Chalayan, în anul 1998) dar și în reprezentările actuale în format NFT sau virtual fashion fac o legătură congruentă între clădirea ca formă de habitat al ființei umane și haina ca adăpost metaforic, valori estetice care configurează profilul creativ într-o matrice unitară.

Am văzut, pe parcursul cercetării, că sursele de inspirație provin, în cele mai multe dintre cazuri de la elementele primordiale: aer, apă, pământ, flora și fauna, în *mijlocul* cărora se află ființa umană, apoi se pătrunde cu descrierea conceptului în profunzimile emoționale, spirituale ale omului, semn că preocuparea pentru siguranță, afecțiune și stabilitate a unui *confort / self-utterance* sunt celelalte elemente care fac ca trupul cu senzațiile specifice acestuia, să fie completat de *conținutul* care îl poate perfectă până la desăvârșire. „Corpul omenesc, reprezentarea lui mentală și figurativă, sunt marcate de istorie. Nu există un trup ideal sau un ideal al trupului universal valabil, ci doar o istorie a acestui ideal. În fluctuațiile acesteia au jucat un rol esențial echilibrul în care, la o anumită epocă, s-au aflat concepțiile noastre despre

frumos, fertilitate, eros, putere [...] Corpul pictural este o „construcție”, în care partea vizibilă nu este decât învelișul unei profunzimi invizibile.”¹

În discursurile lor filosofii, antropologii și exegeții culturali, în general, au vehiculat concluzii dintre cele mai interesante, însă, în multe dintre cazuri, s-a postulat ideea că dincolo de limbajul *hiperalfabetizat* al gândirii, ființa umană a fost purtătoarea unui bagaj personal de afirmare a propriilor trăiri care are la origini o componentă *primitivistă* de reprezentare pe sine în oglinda societății. Interesant este însă faptul că expresiile contemporane în artă cu exagerările, absurdul sau ingeniozitatea lor sunt pe o traiectorie ascendentă pentru tot ceea ce înseamnă profilul omului următorului mileniu, a unui *Homo Vivendis* în deplină înrâurire cu divagațiile tehnologice și neuroștiințifice.

În lucrarea sa *The Art Instinct*, Denis Dutton² oferă noi perspective radicale asupra naturii artei. El susține teoria conform căreia gustul estetic este o trăsătură evolutivă a ființei umane. Combinând două dintre cele mai fascinante și controversate discipline, arta și știința evoluționistă, Dutton „a țesut o pledoarie puternică pentru ideea că arta exprimă dorința de a vedea prin performanțe sau obiect creat o altă personalitate umană.” – LA Times

O operă de artă – sau performanța ei – este un vehicul al experienței imaginative, care este „poate cea mai importantă dintre toate caracteristicile”, de asemenea, obiectul obișnuit este transformat într-o operă de artă printr-o interpretare. În opinia lui Dutton arta poate fi gândită, ca slujind intereselor umane autentice. Avansând ideea artei ca fiind adaptativă, autorul dezvoltă această referire raportată la nevoile subsidiare pe care și le poate satisface consumatorul de artă, în general, astfel obiectul artistic ne învață să empatizăm cu perspectiva unei ființe umane, care ne promovează socialitatea. Așadar, experiențele trăite deja de autor pot influența, reconforta sau informa privitorul, iar cu cât acestea sunt mai *indescifrabile*, cu atât esle suscită atenția publicului interesat.

Așa cum am remarcat, analizele asupra fenomenului artistic cu răspândire în toate mediile sale de manifestare, în contemporaneitate sunt efectuate cross-disciplinary, astfel, domenii ca știința și antropologia, filosofia, psihologia sau / și biologia stau la baza studiilor aprofundate despre artă și teoria *ethos*-ului artistic.

___ ¹ Victor Ieronim Stoichiță (n. 1949), referințe la cartea sa *Despre Trup. Anatomii, redute, fantasme*, Ed. Humanitas, 2020, Traducere de Ruxandra Demetrescu și Anca Oroveanu. ___ Notă Nr. 93, p. 560

² Denis Dutton, *The Art Instinct*, Bloomsbury Press, New York, 2010 ___ Notă Nr. 92, p. 560

Rămâne ca întreaga istorie a artei să stea la baza oricărei licăriri artistice, a fiecărui impuls și recunoaștere instinctuală artistică, astfel încât amploarea acestui fenomen să fie canonul evolutiv al speciei umane, iar artele majore să fie în deplină consonanță, aceea a unei *aesthetic equality*, cu artele aplicate, pentru complexa motivație că toate acestea sunt guvernate, cu fiecare lucrare în parte, de un suflu transcendental care are ca scop replicarea acelei „*speranțe vii care combate obiectivitatea perisabilului*” – Gilbert Durand.

Astfel, manifestările artistice imersive în *fashion design*, sub retorica holistică a acestei lucrări, au o exponențialitate umană introspectivă, emergentă și transgenerațională. Ne putem imagina că un *Rembrand* tridimensional s-a desprins, în plan real, dintr-o potențială pânză, și-a propagat umbletul în contemporaneitate și mai apoi în dimensiunea *hiper imaginativă* a viitorului.

Cu toate acestea, rămâne, din vasta călătorie printre sensuri și semnificații, motivații și scop, opera în sine.

„În artă există întotdeauna ceva nou de descoperit. Operele au ceva inepuizabil și imprevizibil, ca și ființa omenească, și nu putem niciodată pretinde că le cunoaștem complet. Esențialul constă, poate, în faptul că trebuie să fie abordate cu un spirit gata să sesizeze cea mai mică aluzie și să rezoneze la armonia cea mai ascunsă [...] Fiecare generație este, într-o oarecare măsură, revoltată contra criteriilor generației precedente; fiecare operă își emoționează contemporanii prin ceea ce nu vrea să fie, ca și prin ceea ce vrea să fie [...] Nevoia de a se distinge poate că nu este lucrul cel mai elevat sau cel mai profund în motivația unui artist, dar este aproape întotdeauna prezentă. Nu putem spera să înțelegem cu adevărat o operă de artă dacă nu împărtășim, într-o anumită măsură, triumful și eliberarea încercate de artist în fața propriei creații.” – E. H. Gombrich³

---

³ Prof. Sir Ernst Hans Gombrich (1909 – 2001) – Autor / Premiul Goethe (1994). Lucrări renumite: *The Story of Art* (1956), *Art and Illusion. A Study in the Psychology of Pictorial Representation* (1960), *The Sense of Order. A Study in the Psychology of Decorative Art* (1979) ____ Notă Nr. 1, p. 550

IX. Statement Artistic.

Activitate Artistică. Recenzii

Referințe biografice. Studii. Expoziții. Presă

De multe ori, în reprezentarea mea a unui context în care s-a manifestat vibe-ul artei, am început prin invocarea peisajelor hibernale ale naturii, copacii solitari pe un camp imaculat, înzăpezit, tușat de griurile verticale într-o liniște plenipotențială. Artă începe cu acest tip de vizualizare, pentru că înainte ca arta să fie creată de om, aceasta a fost creată de o entitate superioară a acestui univers. Omul nu face decât să repete, uneori conștient și involuntar, acest act care îi guvernează existența, fie în plan cotidian, domestic, instituțional sau performativ.

Într-o retorică aristotelică *mimesis* este replicarea stării creatoare care se identifică cu cea a autocreării naturii însăși. Natura se creează pe sine. Omul se creează și el pe sine, din interior spre exterior. Imaginile vin în avalanșă, semn că un zăcământ imaginativ ne locuiește, tot ceea ce trebuie să facem este să îl aducem în planul materialității. Dacă ființa umană și-ar asuma, revendica această formă de libertate, probabil profilul lumii care ne înconjoară ar fi altul. Omul trăiește într-un regat al inhibării, al unei stări de pregătire a *siguranței*, de potrivire în niște forme prefabricate, de stopare imaginativă și de cogniție autentică, are o atitudine defensivă, în general, caracterizată de anxietăți congruente cu ideea că ceilalți au prioritate și autoritate în trasarea unui trend general de conduită socială.

Din acest tip de nevoie de a reconfigura lucrurile, mințile creatoare, artiștii, creatorii *eritage*-ului imaterial, au dat naștere unor sugestii proprii de analiză prin contemplare a unor forme noi de reprezentare a realității, și, mai apoi, de înlocuire a acestui superlativ creat cu o nouă realitate, vezi modernismul și postmodernismul.

Astfel, în acest context, pe lângă existența artistului însuși, a publicului său, apare și o altă entitate, aceea a *artistului alb* care este cel mai aproape de receptarea operei, acesta trăiește și încearcă să înțeleagă opera mai mult decât un simplu privitor. El vibrează și își consumă energia proprie prin acțiunile introspective pe care le plasează într-un plan prioritar al vieții sale. Acest tip de dialog direct sau indirect între artist, operă și *artistul alb*, stă la baza motivațională a

actului creator în sine, ca o formă de utilitate sub spectrul imaterial, spiritual și estetic (emotional). În acest caz, opera poate deveni un obiect *curativ*, sau un vehicul care te poate transporta din imposibilitățile materiale, stereotipe ale realității proxime, într-o dimensiune a absolutului, de proiecție a ființei într-un *road* fără sfârșit și fără condiționări, într-o pseudo-realitate beatitudinală, în care funcțiile cognitive, sensitive și *aspiraționale* sunt slobozite. Aceasta este marea calitate a artei. Cu cât acest efect este mai puternic, cu atât valoarea operei este mai declarativă. De la Picasso, Jean-Michel Basquiat și până la Jeff Koons, Louise Bourgeois sau Rei Kawakubo, disonanța între elementele recognoscibile și crearea unor noi forme de obiecte, nenumite, sub autoritatea unei proto-aesthetics, arta *a demonstrat* că poate defini această formă de putere asupra omului, singurul mediu configurat care îi promite un anumit tip de *mântuire laică*, dar care poate avea trimiteri în sferile superioare, în transcendental.

Arta este regatul fiecăruia, în care își găsește un tărâm neexplorat al propriilor afinități cu realul dar și cu aspectele spirituale ale vieții sale. Artistul este un căutător de *aur metaforic* spre propria sa bucurie dar și pentru a celor care îi privesc / aprofundează, opera. Într-o înrâurire a disciplinelor, fenomenul artistic are aceleași valențe subliminale, și, așa cum spunea Schopenhauer, „filosofia este foarte mult apropiată de artă deoarece ambele se ocupă cu contemplarea și au ca *obiect* comun *ideea*. Astfel, filosofia și arta sunt două domenii *gemene*, diferența dintre ele constând în faptul că prima adoptă limbajul *reflecției*, pe când cea de-a doua pe cel al *intuiției*.”¹ Ca un preambul la conceptul unei unificări non-artificiale a imaginației cu intelectul (rațiunea), puse în slujba descoperirii unor noi structuri vizuale și emoționale, teoriile filosofice sunt cele care au un merit implicit în *setting*-ul actului creaor.

De multe ori, artistul are și rolul de a aduce în prim-plan o ecranizare diversă a unor *artistic news*, revoluții conceptuale, o schimbare a narațiunii sociale, un tip de gândire post-colonială, care reconfigurează geografia umană, în dezacord cu exploatarea sau cu actele manipulative aplicate ființei umane.

Valorizarea artei este necesară și, mai ales, în societățile mediu sau slab dezvoltate, aceasta contribuind, așa cum am văzut în contextul prezentei lucrări, la o remodelare a ființei prin deschiderea largă a ușilor imaginației și creativității, pentru o conectare cu absolutul, cu alura sa desăvârșită, într-o perpetuă transfigurare emoțională, pacifistă și compasivă.

____ ¹ Notă Nr. 6, p. 550 | Constantin Aslam, Cornel-Florin Moraru — Curs de Filosofia Artei, *Mari Orientări Tradiționale și Programe Contemporane de Analiză*, Ed. UNArte, 2017

**Note / Referințe detaliate
ale informațiilor specifice
reprezentanților care fac
subiectul acestei lucrări.**

Numerotarea articolelor, publicațiilor
și a altor trimiteri editoriale corespunde
fiecărei Note afișată la subsolul paginii
în care se menționează topicul cercetării.

Bibliografie fizică și electronică | Referințe de specialitate

1 | **Ernst H. Gombrich** — **Istoria Artei**, Ed. Pro, 2007

2 | **Gilbert Durand** — **Structurile antropologice ale imaginarului**, Ed.Univers, București, 1977

3 | **Otto Rank** — **Art and Artist. Creative Urge and Personality Development**, 1932

4 | **Wikipedia** — **Otto Rank**, Referințe Biografice

https://en.wikipedia.org/wiki/Otto_Rank#Notes

5 | **Doug Mounce** — **Essay on Art and Artist**, **Academia. Edu.**, Mai, 2014 | Referințe asupra operei lui **Otto Rank**, *Art and Artist Creative Urge and Personality Development*, 1932

https://www.academia.edu/19731450/Essays_on_Art_and_Artist

6 | **Constantin Aslam, Cornel-Florin Moraru** — **Curs de Filosofia Artei, Mari Orientări Tradiționale și Programe Contemporane de Analiză** — Volumul întâi. **Filosofia artei în premodernitate**, Editura UNArte, 2017

<http://www.caslam.ro/docs/Curs%20Filosofia%20Artei%20%28Vol.%201%29.pdf>

7 | Tematica Simbolisticii dezbătută la **Cursul de Antropologie Culturală** – Prof. **Dragoș Gheorghiu**, Școala doctorală, UNArte, 2016

8 | **Ballet Alert** — Ballet Films, Broadcast Performances, Photos, and Interviews by Pherank Senior Editor, 16 august 2013

<https://balletalert.invisionzone.com/topic/37661-picasso-and-ballet/>

9 | **Carmen Emanuela Popa** — **Picasso și vestimentația în opera sa**, Fragment din articolul publicat în **Revista de Artă și Istoria Artei**, Nr. 2, 2019, Ed. Muzeului Municipiului București

<https://biblioteca-digitala.ro/?tip-publicatie=periodic&realizator=16937-popa-carmen-emanuela>

10 | **The Atlantic** — **Picasso Speaking**, by Carlton Lake / The Paris art critic for The Christian Science Monitor recounts a visit with Pablo Picasso at his home. Text Iulie 1957

<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1957/07/picasso-speaking/305714/>

11 | Another Man Magazine — A Rare Interview With Pablo PICASSO's Son, CLAUDE,
by Daisy Woodward, May 2019

<https://www.anothermanmag.com/life-culture/10808/a-rare-interview-with-pablo-picasso-son-claude-fondation-beyeler>

12 | Museu Picasso of Barcelona — Picasso in Conversation

<http://www.bcn.cat/museupicasso/en/picasso/conversation.html#vision>

13 | Excerpted from pages 92-102 of Conversations with Picasso by Brassai, translated by Jane Marie Todd, With a Preface by Henry Miller and an Introduction by Pierre Daix, published by the University of Chicago Press. ©1999 Text Octombrie 1943

<https://americansuburbx.com/2015/12/brassai-interviews-pablo-picasso-an-excerpt-from-conversations-with-picasso.html>

14 | Architectural Digest — When fashion met architecture, courtesy Zaha Hadid — The “Queen of the Curve” extended her legacy with these collaborations. by Barry Rodgers, 16 October 2017

<https://www.architecturaldigest.in/content/fashion-meets-architecture-zaha-hadid/>

15 | HPRINTS | Le Minaret 1913 Richepin, Paul Poiret, José de Zamora, Erté

<https://hprints.com/en/item/79106/Le-Minaret-1913-Richepin-Paul-Poiret-Jose-de-Zamora-Erte-12-illustrated-pages>

16 | Park West Gallery — Celebrating the Legacy of Pablo Picasso at Park West Museum, October 25, 2017

<https://www.parkwestgallery.com/celebrating-legacy-pablo-picasso-park-west-museum/>

17 | Mullenlowe NOVA 2022

<https://www.mullenlowenova.com/artist/paolina-russo/>

18 | The Independent — Adrian Ghenie, painter: 'You cannot paint this with a brush. It's simply the result of an accident', by Karen Wright, June 5, 2014

<https://web.archive.org/web/20140606101632/https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/art/features/adrian-ghenie-painter-you-cannot-paint-this-with-a-brush-its-simply-the-result-of-an-accident-9492731.html>

19 | Scena 9 — My Method is Managing Failure, May 14, 2016

<https://www.scena9.ro/en/article/adrian-ghenie-my-method-is-managing-failure>

20 | Constantin Brâncuși — Wikipedia, Informații referențiale

https://ro.wikipedia.org/wiki/Constantin_Br%C3%A2ncu%C8%99i

21 | L-au întâlnit pe BRÂNCUȘI — Interviuri și mărturii prezentate de Doina Lemny, Ed. Vreimea, București 2020

22 | The Guardian — Hussein Chalayan: ‘Everything we build and design in a way reflects the body’, by Juliana Piskorz. September 15, 2018

<https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2018/sep/15/hussein-chalayan-everything-we-build-and-design-in-a-way-reflects-the-body>

23 | The Guardian — A rare interview with Comme des Garçons designer Rei Kawakubo, by Jess Cartner-Morley, September 10 18

<https://www.theguardian.com/fashion/2018/sep/15/a-rare-interview-with-comme-des-garcons-designer-rei-kawakubo>

24 | MoMA — Rei Kawakubo. Comme des Garçons. Body Meets Dress--Dress Meets Body Ensemble (bodice and skirt). 1997, by Francesca Granata

<https://www.moma.org/audio/playlist/43/702>

25 | VOGUE — “The Power of Clothing” According to Comme des Garçons’s Rei Kawakubo, by Mitsuko Watanabe, May 18, 2021

<https://www.vogue.com/article/comme-des-garcons-rei-kawakubo-spring-2021-interview>

26 | AnOther Magazine — Cover Story: Rei Kawakubo on Anger, Passion and Dissonance, by Susannah Frankel, March 18, 2021

<https://www.anothermag.com/fashion-beauty/13173/cover-story-rei-kawakubo-on-anger-passion-and-dissonance-interview-2021>

27 | Opéra Gallery — MANOLO VALDÉS

<https://www.operagallery.com/artist/manolo-valdes>

28 | Studio International — Manolo Valdés: ‘I only like apples if they look like Cezanne’s apples!’, August 21, 2016

<https://www.studiointernational.com/index.php/manolo-valdes-interview-i-only-like-apples-if-they-look-like-cezannes>

29 | VOGUE — Valentino's Pierpaolo Piccioli On Why He Is Not A Traditional Couturier, by Anders Christian Madsen, January 23, 2019

<https://www.vogue.co.uk/article/pierpaolo-piccioli-speaks-to-vogue>

30 | Designboom — Interviews with Zaha Hadid: the architect's work in her own words, by Philip Stevens, March 31, 2016

<https://www.designboom.com/architecture/zaha-hadid-interview-quotes-dies-aged-65-03-31-2016/>

31 | Dezeen — "There is so much in fashion that is unexplored" says Iris van Herpen in Dezeen's exclusive video series, by Sebastian Jordahn, May 6, 2020

<https://www.dezeen.com/2020/05/06/iris-van-herpen-exclusive-video-interview-vdf/>

32 | Dezeen — "Fashion is a form of art and it's so closely related to dance" says Iris van Herpen, by Alice Finney, July 19, 2022

https://www.dezeen.com/2022/07/19/iris-van-herpen-fashion-art-dance-interviews/?li_source=LI&li_medium=bottom_block_1

33 | Alain Elkann Interviews — Frank Gehry, June 6, 2021

<https://www.alainelkanninterviews.com/frank-gehry/>

34 | New York Magazine / Intelligencer — In Conversation: Frank Gehry Nearly 91, the starchitect with the soul of an artist does not know how to retire, by Justin Davidson, January 22, 2020

<https://nymag.com/intelligencer/2020/01/frank-gehry-in-conversation.html>

35 | Gagosian — Fashion And Art: Rick Owens, by Derek Blasberg, Spring 2022 Issue

<https://gagosian.com/quarterly/2022/04/12/interview-fashion-and-art-rick-owens/>

36 | System Magazine – ‘Am I guilty sometimes of romanticising doom and gloom? Maybe.’- Rick Owens, by Tim Blanks. Issue 19

<https://system-magazine.com/issues/issue-19/rick-owens-tim-blanks-interview-2022-archive>

37 | Fashion History Timeline – 1930 - 1939 / 20th Century, Garment Analysis, by Ariel Pincus, March 7, 2021

<https://fashionhistory.fitnyc.edu/1938-schiaparelli-skeleton/>

38 | Why you can go out dressed like that, Marnie Fogg, Thames & Hudson 1990

Alexander McQueen

<https://influentialdesigners.weebly.com/alexander-mcqueen.html>

39 | Interview “I Really Feel Quite Lucky” – Sarah Burton Reflects on Her Magical Career at Alexander McQueen, VOGUE, by Steff Yotka, May 30, 2019

<https://www.vogue.com/article/sarah-burton-alexander-mcqueen-interview-cfda-awards>

40 | Alexander McQueen Savage Beauty Exhibition | May 4 – August 7, 2011 MET The Metropolitan Museum of Art

41 | Alexander McQueen Blood Beneath the Skin, by Andrew Wilson, Simon & Shuster UK Ltd, 2016, A CBS Company

42 | Wikipedia – Dame Vivienne Westwood – Referințe biografice

https://en.wikipedia.org/wiki/Vivienne_Westwood

43 | GQ Magazine – Dame Vivienne Westwood: ‘Boris Johnson has never had an altruistic thought. He’s completely destructive.’ By Teo van den Broeke, September 3, 2021

<https://www.gq-magazine.co.uk/fashion/article/vivienne-westwood-interview>

44 | SHOW Studio – Interview: Vivienne Westwood, April 21, 2004

https://www.showstudio.com/projects/in_camera/interview-vivienne-westwood

Iris van Herpen

45 | How an Iris Van Herpen haute Couture Gown is Made | One Look: The Anatomy

<https://www.youtube.com/watch?v=tNnUiEwfwXM> [...] – 93 | Alte Note / Referințe